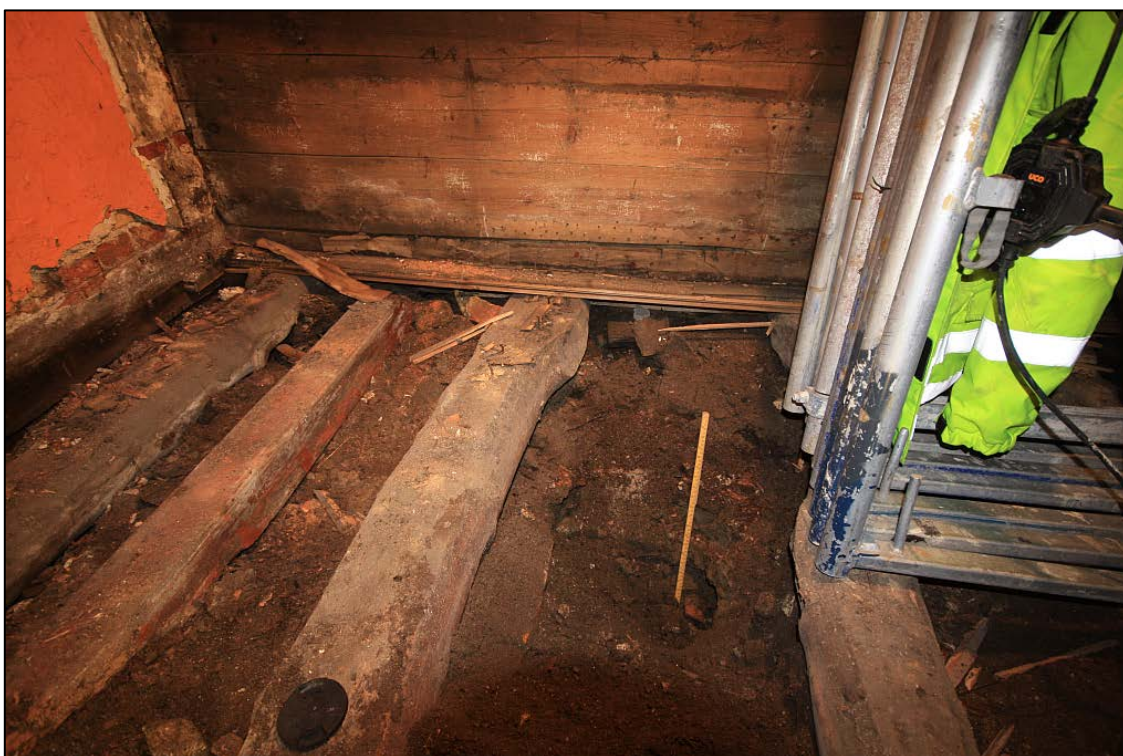

KNØSESMAUET 2, NORDNES, BERGEN:

Arkeologisk forundersøkelse.

Dunlop, A.R.

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)

Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo

Telefon: 23 35 50 00

www.niku.no

Tittel Knøsesmauet 2, Nordnes, Bergen: Arkeologisk forundersøkelse.	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 149/2017	Publiseringsdato 30.11.2018
	Prosjektnummer 1021154	Oppdragstidspunkt Sent nov. 2017 og tidlig jan. 2018
	Forsidebilde Hull 1, situasjon. Dunlop, NIKU, 2017.	
Forfatter(e) Dunlop, A.R.	Sider 12	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Underhaug, P. C.
Prosjektmedarbeider(e) Dunlop, A. R.
Kvalitetssikrer Underhaug, P. C.

Oppdragsgiver(e) Riksantikvaren (MPT)
--

<p>Sammendrag</p> <p>Sent i november 2017 og tidlig i januar 2018 foretok en arkeolog fra NIKU distriktskontor Bergen en forundersøkelse i form av graving av tre små prøvehull i eiendommen Knøsesmauet 2. Det ble ikke truffet på automatisk fredete kulturminner, men i det bakerste rommet ble det avdekket en del av en steinbrønn fra nyere tid.</p>
--

<p>Emneord</p> <p>Nordnes, Klosteret, Knøsesmauet, 1700-tall, høgarkhus, bærelag, terrasse, utjevningsslag, morene, steinfundament, brønn</p>

Avdelingsleder

Johansen, L.-M. B.

Forord

Riksantikvaren takkes for oppdraget, og huseieren Mads Stalheim Bergli for innsatsen og hyggelig selskap under feltarbeidet.

NIKU prosjektnummer/årstall	1021154/2017
Berørt område	Knøsesmauet 2
Gnr./bnr.	165/758
Oppdragets art	Arkeologisk forundersøkelse
Vedtak; dato	RA-saknr. 17/01706-4; 31.8.2017
Oppdragsgiver	Riksantikvaren Distriktskontor Vest
Tiltakshaver	Bergli, Mads Stalheim
Oppdraget utført av	NIKU distriktskontor Bergen
Oppdraget utført dato	28. november 2017, 4. januar 2018
Høyde overflate (moh)	Ca. 20,5
Foto	8; se MUSIT sin Fotobase
Tilstedeværelse av automatisk fredete kulturminner	Nei
Kulturhistorisk tolkning	Påførte masser (bærelag, planeringslag), brønn, morene
BRM-nr.	-

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	7
2	Arkeologiske, historiske & topografiske opplysninger.....	7
3	Metoder.....	8
4	Feltarbeidet.....	9
4.1	Generelt.....	9
4.2	Prøvehull 1.....	9
4.3	Prøvehull 2.....	10
4.4	Rommet i det nyere tilbygget.....	10
5	Bevaringstilstand.....	10
6	Konklusjoner.....	11
7	Summary.....	11
8	Henvisninger.....	11
9	Dokumentasjon (NIKU).....	11

1 Innledning

Det vises til Riksantikvaren sitt vedtak datert 31.8.2017 (saksnr. 17/01706-4). Oppdraget gjaldt overvåking av graving av opptil tre små prøvehull i Knøsesmauet 2. Byggets eier er Mats Stalheim Bergli, og søker på vegne av tiltakshaver var Gamle3Hus. Riksantikvaren har vurdert tiltaket i forhold til Rundskriv T-02/2007 om mindre, private tiltak, og funnet at det faller inn under reglene for dette.

Riksantikvaren ga NIKU distriktskontor Bergen i oppdrag av å overvåke gravearbeidet, med følgende anmerkninger: «Det skal kun graves i nyere tids påførte eller omrotete masser. Omfanget av gravingen skal begrenses til 0,5 m dybde. Ved behov kan grøftedybden utvides under overvåking av arkeolog fra NIKU under forutsetning av at kun moderne eller tidligere omrotete masser berøres.» Hovedformålet med det arkeologiske oppdraget var således å sikre at gravearbeidet ikke medførte konflikt med automatisk fredete kulturminner.

2 Arkeologiske, historiske & topografiske opplysninger

Tiltaket ligger innenfor det automatisk fredete kulturminnet *Middelalderbyen Bergen* (Askeladden ID-nr. 89049). Stedet er lokalisert nær toppen av skråningen av Nordneshøyden, innenfor bydelen Nordnes, som var et flerbruksområde i middelalderen. Knøsesmauet er ikke kjent fra middelalderen og navnet kan settes i sammenheng med John Knees som bodde her på 1600-tallet. Tiltaksområdet Knøsesmauet 2 ligger i umiddelbar nærhet til det middelalderske Munkelivsklosteret, som ble opprettet av Kong Øystein Magnusson ca. 1110.

Rett øst for Knøsesmauet, mellom Vestre Murallmenningen og Claus Frimans gate lå Dynnerengen hvor Løveapoteket hadde urtehage på 1600-tallet. Denne urtehaven hadde med stor sannsynlighet vært i bruk i lang tid allerede på 1600-tallet, og kan knyttes til hage -og dyrkningsbruk opp mot aktiviteten tilknyttet Munkeliv kloster (Hardtvedt 1994; Lidén et al. 1980).

Det er ikke gjort tidligere undersøkelser i selv Knøsesmauet. Det er dog gjort flere arkeologiske undersøkelser på den sørvestre skråningen av Nordneshøyden, ikke langt unna tiltaksområdet.

På midten av 1800-tallet ble det gjort arkeologiske undersøkelser på Klosterhøyden blant annet ledet av Nicolay Nicolaysen. Her fant man blant annet et marmorhode som portretterer Øystein Magnusson. Det er i tillegg funnet gjenbrukte bygningssteiner i hovedsak av kleberstein fra klosteret flere steder på Nordnes (Lidén et al. 1980).

Diverse registreringer siden 1994 (Dunlop 2002, 2003; Hansen 1994) har påvist tilstedeværelsen av et stort felt med automatisk fredete kulturminner – fortrinnsvis et lag fra bronsealderen – flere steder på Vestre Murallmenningen. Dette bronsealderlaget representerer dyrkningsaktivitet. Det ble også foretatt en arkeologisk utgravning i den nederste delen av Vestre Murallmenningen i 2003, i forbindelse med bygging av innslag for Klostergarasjen. Også her ble kulturlag med datering til bronsealderen påvist (Dunlop 2003).

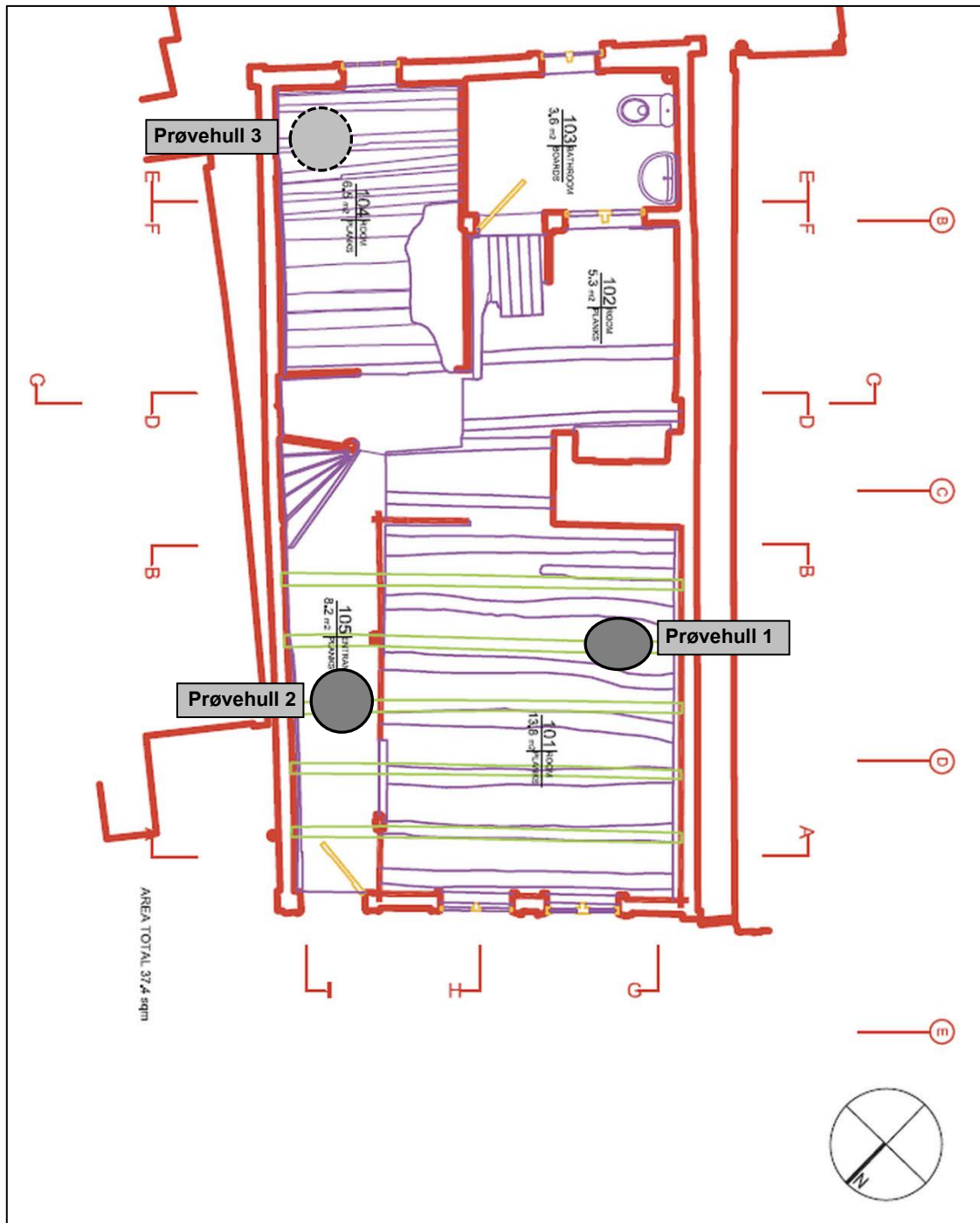
Det konkluderes med at de arkeologiske forholdene er varierte og at det på tomtene i nærheten er registrert automatisk fredete avsetninger som ligger like under masser fra nyere tid.

3 Metoder

Massene ble fjernet for hånd med bruk av krafse og graveskje. Mesteparten av gravearbeidet ble utført av Bergli, mens arkeologen fra NIKU distriktskontor Bergen foretok detaljert granskning av jordlagene. Registreringsarbeidet ble begrenset til digital fotografering. Det ble ikke opprettet et eget *Intrasis*-prosjekt for dette oppdraget.

Verken arkeologiske gjenstander eller naturvitenskapelige prøvemateriale ble samlet inn.

Innlegging av opplysninger i MABYGIS ble foretatt av Monica Kristiansen.

Figur 1. Situasjonkart med prøvehullene avmerket (etter Gamle3Hus).

4 Feltarbeidet

4.1 Generelt

Det ble til slutt gravd tre små prøvehull (se Figur 1). De ulike kontekstene i prøvehullene ble ikke tildelt kontekstnumre. Dette får vente til en eventuell utvidet undersøkelse.

Lysforholdene under oppdraget var brukbare.

4.2 Prøvehull 1

Hullet lå opp mot den sørvestre veggen til rom 101, mellom to av gulvbjelkene, og det målte ca. 0,8 x 0,5 cm. Den øverste avsetningen var et løst, sand-, tegl- og steinholdig bærelag med en del moderne gjenstander, bl.a. skår av moderne vindusglass; bærelaget var 10-15 cm tykt.

Under bærelaget kom det en avsetning som kan betegnes som rivningsmasser, med et par stilker av krittpipe, skår av eldre vindusglass, stykker av røde takpanner, en god del steiner, enkelte stykker av trekull, mørtelklumper og en form for støp eller puss. Avsetningen var forholdsvis løs og ganske storkornet, så det var lett å grave i. Den må representere en form for utplaneringslag som skulle danne en terrasse for å kunne sette opp et bygg i det sterkt skrånende terrenget.

Det ble gravd ned til en dybde av ca. 0,55 m i første omgang (28.11.2017) og arkeologen sonderte litt dypere med graveskje, uten å treffe en overgang til andre masser. Det var ikke egentlig tegn til fuktighet i massene, noe som er positivt for bygget.

4.1.2018 ble graving av hullet gjenopptatt (hullet ble noe utvidet), og da kom man ned til en dybde av ca. 1 meter fra det daværende gulvnivået, men uten å treffe en overgang til andre masser. Jorden ble litt mer kompakt med økende dybde, uten at det ga utslag i økt fuktighet.

Fundamentet mot sørvest ble avdekket (se Figur 2). Tømmerveggen hviler på en form for sokkel av større, vannrette steiner, som i sin tur hviler på et fundament av mindre steiner lagt ganske uregelmessig. Det kan se ut til at dette fundamentet – som fortsatte helt ned til hullet sin bunn – ble oppført ved at man gravde seg inn i fundamenteringslaget fra sørvest, og at steinene ble plassert inn mot jordveggen som oppsto.

Figur 2. Fundamentet mot sørvest.
Foto: Dunlop, NIKU (Bf30026_NIKU_0008)

4.3 Prøvehull 2

Hullet lå omtrent midtveis i den smale inngangspassasjen, og det målte ca. 0,5 x 0,5 m. Her var det bare én avsetning: et grålig, forholdsvis kompakt jordlag med mye sand og grus, samt småsteiner, mindre steiner, enkelte små mørtelstykker, enkelte stykker av røde takpanne, et par små gule teglstykker, et par stilker av kritt Piper, og et par skår av eldre vindusglass.

Det ble gravd ned til en dybde av ca. 0,5 m og arkeologen sonderte litt dypere med graveskje, uten å treffe en overgang til andre masser. Det var ikke egentlig tegn til fuktighet i disse massene heller, som igjen er positivt for bygget.

4.1.2018 ble det gravd ned til en dybde av ca. 0,8 meter fra det daværende gulvnivået, og på den dybden traff man noe som kjentes og så ut som morene. Det var fremdeles ikke tegn til fuktighet.

4.4 Rommet i det nyere tilbygget

4.1.2018 ble noen av gulvbjelkene midt i rommet fjernet. Og da kom det frem konturene til en bred brønn oppmurt med steiner! Sondring med en tommestokk viste at det var løse masser til en dybde av minst 50 cm; massene inneholdt bare nyere tids materiale. Brønnen ble tømt og fotografert av Bergli (se Figur 3) og konstruksjonen vil få lov å bli liggende.

Figur 3. Brønnen. Foto: Bergli, 9. nov. 2018

5 Bevaringstilstand

Det ble ikke avdekket organiske kulturlag, så det har ingen hensikt å diskutere dette aspektet mer i denne omgangen.

6 Konklusjoner

Oppdraget har ikke medført konflikt med automatisk fredete kulturminner. Det skulle ikke være noe i veien for å fjerne jord ned til et noe dypere nivå dersom dette viser seg å være ønskelig.

Arkeologen anbefalte huseieren å få tatt miljøprøver av jordmassene for å kartlegge graden av mulig forurensning. Om dette er blitt gjort, vites ikke.

7 Summary

On 28th November 2017 and 4th January 2018, an archaeologist from the Bergen office of the Norwegian Institute for Cultural Heritage Research (NIKU) conducted a limited trial investigation in the property Knøsesmauet 2, which was undergoing rebuilding. Small test-pits were opened in three places: the main room, the hallway, and the room in the newer add-on building at the back of the property. Excavation reached a depth no greater than 1 metre at the most and did not entail conflict with archaeological remains under statutory protection. There was, however, a very nice stone well in the room at the back.

8 Henvisninger

Dunlop, A. R. 2002. Klostergarasjen, Nordnes, Bergen: Arkeologisk forundersøkelse på Vestre og Østre Murallmenning, 2002. – Arkivrapport, NIKU distriktskontor Bergen

Dunlop, A. R. 2003. Vestre Murallmenningen, Nordnes, Bergen: Arkeologiske og paleobotaniske undersøkelser, 2003. – Arkivrapport, NIKU distriktskontor Bergen.

Hansen, G. 1994. Indberetning for Vestre Murallmenning 12 A, BRM 471. – Arkivrapport, Riksantikvaren Bergen.

Hardtvedt, G. 1994. Bergen Byleksikon. Kunnskapsforlaget, Oslo.

Lidén, H.-E., et al. 1980. Norges kirker – Bergen. Utgitt av Riksantikvaren. Gyldendal Forlag, Oslo.

9 Dokumentasjon (NIKU)

- 8 digitalbilder, registrert og lastet inn i MUSIT sin Fotobase (både JPG- og RAW-format)

Fotoliste

Filnavn	Motiv	Opptaksdato	Sett mot	Fotograf	Strukturnr/Objektnr
Bf30026_NIKU_0001.JPG	Oversikt: plassering av prøvehull 1	28.11.2017	S	Rory Dunlop	-
Bf30026_NIKU_0002.JPG	Prøvehull 1	28.11.2017	SV	Rory Dunlop	-
Bf30026_NIKU_0003.JPG	Prøvehull 1	28.11.2017	VSV	Rory Dunlop	-
Bf30026_NIKU_0004.JPG	Prøvehull 2	28.11.2017	SØ	Rory Dunlop	-
Bf30026_NIKU_0005.JPG	Oversikt: plassering av prøvehull 2	28.11.2017	NV	Rory Dunlop	-
Bf30026_NIKU_0006.JPG	Prøvehull 2	28.11.2017	NV	Rory Dunlop	-
Bf30026_NIKU_0007.JPG	Prøvehull 1; fundamentet	04.01.2018	SV	Rory Dunlop	-
Bf30026_NIKU_0008.JPG	Prøvehull 1; fundamentet	04.01.2018	SV	Rory Dunlop	-

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 149/2017

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00